

KINESERIER

Docent dr. Leif Littrup
Saxo-Instituttet - Afdeling For Historie
Københavns Universitet

Originalmanuskript til debatindlæg i *Weekendavisen Ideer* nr. 41 (14-20 oktober 2005) p. 8 +
<http://www.staff.hum.ku.dk/littrup/persmat/kineseri1.htm>

Weekendavisen Ideer nr. 33 (19-21 august 2005) bragte et interview med Anne Wedell-Wedellsborg, der er professor i kinesisk ved Aarhus Universitet. Under titlen *Mig, mig, mig* havde hun en række betragtninger over livet i Kina i dag, som de fleste med et rimeligt kendskab til landet sikkert kan genkende og supplere med nyttige kommentarer.

Et par bemærkninger kalder på lidt mere opmærksomhed: "Under kommunismen var det for få år siden muligt i få ord at sige noget generelt om Kina og kineserne, fordi samfundet var temmelig ensartet." siger Anne Wedell-Wedellsborg. Sådan er det ikke længere. Samfundet er meget opdelt med store klasseforskelle. Lige så store som i USA. (Citationstegn mangler i originalen).

Jeg kender ingen, der seriøst har beskæftiget sig med moderne kinesiske forhold, som har troet på et så ensartet samfund under kommunismen. På overfladen kunne det se sådan ud, og det kunne være svært at trænge ned under propagandaen, men en videnskabelig tilgang måtte, ud fra et almindeligt kendskab til det kinesiske samfund og dets historie, antage at denne overflade dækkede over en samfundsmæssig flerartethed på godt og ondt. En pluralitet hvor få ord ikke rakte til selv den mest generelle, men ordentlige beskrivelse. Det synes bekræftet af det indblik, vi de senere år har fået i den nære fortid. Der sker meget i Kina i dag, som det ikke er rart at være vidne til, men at fremstille den foregående periode med den slags skønmalning, bidrager næppe til vores forståelse, hverken af fortiden eller nutiden.

Hovedemnet i interviewet er opfattelsen af individet og selvet, og de ændringer der sker heri. Det kan være vigtigt til at forstå, hvorledes kineserne eventuelt er forskellige fra os. Her tales om et stærkt kollektivt samfund med meget lidt privatliv, heller ikke på toiletterne, og senere får vi at vide, at kineseren er meget familieorienteret. Alt dette kan være rigtigt, men skal vi sammenligne for at forstå, må vi også inddrage forskelle i samfundsudviklingen. Hvor meget skyldes økonomiske og tekniske forhold i et samfund, der ikke er så langt fra det traditionelle landbrugssamfund? Og hvor meget skyldes, at sikkerhed har været mere afhængig af det nære kollektiv, ofte familien og slægten, end vi er vant til?

Hvis man korrigerer med sådanne betragtninger, kan de beskrevne forandringer i selvets rolle begynde at minde om noget, vi ser andre steder. Vi får måske så et bedre grundlag til at vurdere de forskelle, der kan være reelle og betydningsfulde, og det skulle gerne give mere indsigtsfulde og brugbare resultater.

Anne Wedell-Wedellsborg, der særligt arbejder med litteratur, giver os et eksempel, der kan være reelt og betydningsfuldt: "I klassisk kinesisk litteratur findes ordet *jeg* ikke. Eller i hvert fald yderst sjældent. I stedet brugte man ordet *ren*, som betyder menneske." I få ord åbnes et kighul ind bag den kinesiske facade. Det er klar tale og nemt at huske, så det er næppe tilfældigt, at jeg har hørt noget lignende refereret af folk uden særlige forudsætninger i kinesisk sprog og litteratur.

Hver gang har jeg undret mig over, hvad der blev af de gode jeg-stedord i klassisk kinesisk. En pålidelig oversigt over dem finder vi i Pulleyblanks glimrende lille og let overskuelige grammatik for det klassiske skriftsprog. Han nævner en række jeg-stedord, gående helt tilbage til de ældste skrifter. Et af dem er *wo*, der er almindeligt jeg-stedord i moderne standardkinesisk (mandarin). Han nævner endvidere en række navneord eller navneordslignende udtryk, der har været anvendt i stedet for jeg-stedord. Det kan være ord som *gu*/forældreløs, *chen*/undersåt, *bugu*/den uværdige, alle ord, hvor den talende viser sin underordnede eller ydmyge stilling i forhold til de(n) tiltalte. Det gælder også *pu*/slave, der anvendes mellem ligestillede, og *qie*/slave, der er almindeligt brugt af kvinder.

Pulleyblank nævner ikke, at *ren*/menneske bruges for jeg-stedord, men siger, at det bruges for ubestemte stedord i betydninger *nogen* og *andre*. En undersøgelse i standardordbøger tyder ikke på, at han har oversat noget væsentligt vedrørende brugen af *ren*/menneske som jeg-stedord.

Jeg-stedordenes mulige forsvinden hører vi ikke om hos Pulleyblank, så vi må se på nogle litterære tekster. Et naturligt sted at starte er med *Fusheng liuji* i 4 kapitler, skrevet på det klassiske skriftsprog af SHEN Fu i starten af 1800-tallet. Den er oversat til dansk med titlen *Kapitler af et flygtigt liv* af Vibeke Børdahl og Søren Egerod, der kalder den en blanding af selvbiografi og litterær skitse. Kapitel 1 begynder som følger: "Jeg er født i Qian Long's regeringstid, den toogtyvende dag i den ellefte måned 1763. Det var en blomstringstid med fred over landet, og da jeg tilmed voksede op i en embedsmandsfamilie nær Canglang-pavillonen i Suzhou, var jeg således selvsagt en lykkens pampilius." (p. 11), og kapitel 2 begynder: "Jeg kan huske, da jeg var barn, at jeg kunne spærre øjnene vidt op og se lige ind i solen." (p. 50).

Her er rigeligt med jeg-stedord, men de kan være indsat af oversætterne, uden at de findes i originalen. Kigger man imidlertid på den, er det allerførste ord i kapitel 1 *yu*, der er blandt Pulleyblanks jeg-stedord. Det følgende *jeg* er underforstået i teksten, altså oversætternes, men for det sidste finder vi *wo*. Kapitel 2 starter også med *yu*, og det samme gælder i øvrigt kapitel 4, selv om det ikke fremgår af oversættelsen. I hele teksten finder vi masser af *yu* og en del *wo*. Oversættelsen vrimler med jeg-stedord, mange af dem altså direkte oversat fra kinesisk.

Det er naturligt at fortsætte med PU Songling, der omkring 1700 skrev *Liaozhai zhiyi* (Mærkelige fortællinger fra et studerekammer til afslappet konversation), et eksempel på god fortællekunst på klassisk kinesisk. Et tilfældigt valg af historien *Lianxiang*, giver små 50 henvisninger til første person i en tekst, der i Giles' lettere afkortede engelske oversættelse fylder 11 sider. Næsten 20 er stedord, heraf flertallet som *jeg*, mens resten er navneord, mest *qie*, nævnt ovenfor, som kvindefigurer bruger om sig selv i tiltale både til mands- og kvindefigurer, men de samme anvender også jeg-stedord.

Samtidig med at der blev skrevet på klassisk kinesisk, udviklede der sig en litteratur, skrevet på et sprog, der var nærmere talesproget. Vi starter med den store roman *Honglou meng* (Drømmen Om Det Røde Hus) også kaldt *Shitou ji* (Fortællingen Om Stenen), der regnes blandt de bedste. Den udkom i 1791 i 120 kapitler, hvoraf 80 tillægges CAO Xueqin (1715-1763). I 2001 blev der ved Aarhus Universitet færdiggjort en ph.d.-afhandling med studier i *Honglou meng*. Jeg har tilfældigt valgt 3 kapitler, 12, 67 og 85, hvor vi i oversættelserne i *The Story of the Stone* (Penguin Classics 1973-1986), i alt 58 sider, finder en god del jeg-

© 2005 Leif LITTRUP Citater og kopiering, helt eller delvis, tilladt med kildeangivelse. 2[3]

stedord. Originalerne kan hentes fra nettet til søgning på *wo*, der som nævnt er almindeligt i moderne standardkinesisk. Resultatet er et gennemsnit på mindst 2 forekomster af *wo* i entalsformen for hver side i oversættelsen. Stikprøver tyder på at i hvert fald halvdelen er *jeg*, de øvrige *mig/min* o.l. Der er generelt færre *jeg*-stedord end i oversættelserne, men kinesisk har en tilbøjelighed til at udelade ord/sætningsled, som er overflødige ud fra sammenhængen. *Jeg*-stedord er blandt dem, der udelades.

For en sikkerheds skyld har jeg på samme måde undersøgt et par kapitler i henholdsvis *Xingshi yinyuan zhuan* (Giftermål til at vække verden) en roman i 100 kapitler skrevet af en ukendt forfatter omkring midten af 1600-tallet (kap. 20 og 79), og *Jinpingmei* (Den gyldne vase blomme) også 100 kapitler af en anonym forfatter fra sidste halvdel af 1500-tallet (kap. 25 og 53). Forekomsten af *wo* som *jeg*-stedord ændrer ikke indtrykket fra *Honglou meng*. Endelig har jeg taget stikprøver i litterære tekster fra midten og slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet for at se, om *jeg*-stedordene forsvinder efter 1800, ihukommende Anne Wedell-Wedellsborgs fortsættelse: "Først i begyndelsen af 1900-tallet blev *jeg*'et markant i kinesisk litteratur, da man skulle oversætte vestlige værker." Intet tyder på, at de forsvandt; de er der også i disse tekster.

Konklusionen på ovenstående lille undersøgelse, som jeg havde håbet litteraturkyndige havde påtaget sig, må være, at *jeg*-stedordene levede i bedste velgående. Der kan sikkert findes variationer i brugen, og litterater og andre er velkomne til at undersøge, om de kan sige os noget om kineserne, men mon ikke vi herefter kan aflive myten om, at ordet *jeg* ikke findes, eller i hvert fald kun yderst sjældent findes, i klassisk kinesisk litteratur.

Referencer

- CAO Xueqin 1973-1986 *The Story of the Stone*. Translated by David HAWKES (vols. 1-3) and John MINFORD (vols. 4-5) Harmondsworth: Penguin Books, i serien *Penguin Classics*.
NIENHAUSER William H. et al. eds. 1986 & 1998 *The Indiana Companion to Traditional Chinese Literature* Vol. 1 1986 & Vol. 2 1998 Bloomington IN: Indiana University Press.
P'U Sung-ling 1965 *Strange stories from a Chinese studio* Transl. and annotated by Herbert A. Giles 2. ed., rev. Taipei
PULLEYBLANK Edwin G. 1995 *Outline of Classical Chinese Grammar* Vancouver BC: UBC Press.
SHEN Fu 1986 *Kapitler af et flygtigt liv*. På dansk ved Vibeke Børdahl og Søren Egerod. København: Rhodos.

Ershi nian mudu zhi guai xianzhuang <http://www.mypcera.com/book/gu/gu/ershinian/index.html>

Fusheng liuji <http://www.cnread.net/cnread1/gdwx/s/shensanbai/fslj/index.html>

Haishan hua liezhuan <http://www.mypcera.com/book/new/gu/novels/1/049-5.htm>

Honglou meng <http://www.goldnets.com/gd/novels/c/cxq/hlm/>

Huayue hen <http://www.goldnets.com/gd/novels/w/wxr/hyh/023.htm>

Jinpingmei <http://www.yifan.net/yihe/novels/gold/gold.html>

Liaozhai zhiyi <http://www.mypcera.com/book/gu/gu/lzzy/071.htm>

Xingshi yinyuan zhuan <http://www.guoxue.com/minqingstory/xsyy/xsyy.htm>